

Eesti väikeasulate uuringu uuendamine: metodoloogiline ülevaade

HENDRIKSON & KO

TALLINNA ÜLIKOOL

RAHANDUSMINISTEERIUM

2022

Sisukord

1. Uuringus kasutatud andmed	3
2. Statistiliste andmete uuendamine	3
3. Kasutatud näitajad.....	4
4. Andmetabelis kasutatud lühendid ja koodid.....	8

1. Uuringus kasutatud andmed

Eesti väikeasulate uuring koostati **esmaslt 2019. aastal**. Analüüsiks kasutati statistilisi andmeid, mille üleeestiline katvus ja kvaliteet (usaldusväärsus) hinnati heaks ja mida oli võimalik omistada uurimisüksuse – asustusüksuse – tasemele. Uuringus kasutati samuti kättesaadavaid andmebaase, uuringuid ja teisi andmeallikaid. Uuringu raames kaardistati täiendavalt ühe valdkonna – ajalooliste tõmbekeskuste (kihelkonna-, kolhoosikeskused jt) – andmed, mida tehti arhiivi- ja kaardimaterjalide põhjal.

Uuringus kasutati järgmisi **allikaid**:

- maakonnaplaneeringud;
- maakonnaplaneeringu alusuuring „Uuring era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes”, Tartu Ülikooli RAKE 2015;
- Toimepiirkondade määramise alusuuringu (2014) andmetabel;
- Statistikaameti andmed (REL 2000, 2011, avaandmed, päritud andmed);
- Maa-ameti andmed (vallakeskused enne ja peale reformi);
- täiendavalt kaardistatud andmed.

2021. a alustati Eesti väikeasulate uuringu uuendamisega, uuendatud uuring valmis **2022. aastal**. Seekord keskenduti vaid **statistiliste andmete uuendamisele**, eesmärgiga luua võrdlus, kuidas olukord on 2019.aasta võrreldes muutunud. Kuna teiste eeltoodud allikatest tulenev info ei ole muutunud, puudus vajadus neid uuendada.

Uuringu uuendamisel kasutati seega järgmisi **allikaid**:

- Statistikaameti andmed (2021)

2. Statistiliste andmete uuendamine

2019.a uuringu koostamise ajal kasutati kättesaadavaid statistilisi andmeid. Olulisteks andmeallikateks olid rahvaloendused (REL 2000, 2011), kasutati ka andmeid muudest aastatest. 2019.aastal koondatud andmestik oli seega erinevatest aastatest.

Väikeasulate uuendamise käigus selgus, et võrreldes uuringu esmase koostamisega, on andmete **kättesaadavus paranenud**. Seetõttu oli võimalik kasutada andmeid samast ajaperioodist: andmed on esitatud 1.01.2021 seisuga või antud kuupäevale lähima võimaliku seisuga (nt brutotulu 2021.a esimene kvartal).

Andmete parem kättesaadavus tähendab, et uuendatud andmestiku põhjal tehtavad üldistused (nt uuringu raames määratud tüübid) on täpsemad. Näiteks *Üldistatud tüüp sotsiaal-majandusliku staatuse järgi* arvutati nelja erineva näitaja põhjal – brutotulu, töötavate tööealiste osatähtsus, juhtide osatähtsus ja kõrgharitude osatähtsus. Erinevalt esmasest uuringu seisust on uuendatud andmed samast ajaperioodist ning seega määratud tüüp täpsem/usaldusväärsem.

Uuendatud andmete tõlgendamise puhul on oluline silmas pidada, et kõik näitajad ei ole varasemaga võrreldes täpselt samad – nt kui 2011.a andmetes oli võimalik välja tuua *juhtide* osatähtsus tööaliste seas, siis 2021.a andmetes *juhtide ja tippspetsialistide* osatähtsus. Kuna antud näitajat kasutati *Üldistatud tüüp sotsiaal-majandusliku staatuse järgi* määramiseks, võib 2019.a ja 2021.a uuringu võrdlemisel silmas pidada ka andmete erinevust.

Väheseid uuringus algselt kasutatud näitajaid ei olnud võimalik uuendada, kuna uuemad andmed puuduvad (nt välismaal töötavate osatähtsus).

3. Kasutatud näitajad

Uuringu koostamiseks koguti väga laialdane andmebaas: rahvastiku demograafia, rahvastiku sotsiaal-majanduslik olukord, ettevõtlus, elamufond, tööränne (seos kõrgema taseme keskusega) ja asula ajalooline taust. Andmete kogumisel peeti silmas, et need aitaksid selgitada aspekte, mis on seotud asula elujõulisusega: näiteks kui palju inimesi rändab igapäevaselt keskuslinna või kas asulas võib ajaloolise tausta tõttu olla väheatraktiivseid nõukogude perioodil ehitatud korterelamuid. Igas teemaplokis on olulisemate, nn võtmetunnuste põhjal välja toodud ka teemaploki tüübid. Tüüpide määramine aitab suuri andmemahutusi üldistada.

Järgnevalt on välja toodud esimeses uuringus (2019) ja uuendatud uuringus (2021) kasutatud võtmetunnused ja tunnuse klassid¹.

ÜLDISTATUD TÜÜP RAHVASTIKU JÄRGI				
	Võtmetunnus 2019	Võtmetunnus 2021	Alusandmed	Tunnuse klassid
1.	Asula elanike arvu trend 2000–2017 (%)	Asulate elanike arvu trend 2000–2021 (%) Asulate elanike arvu trend 2017–2021	2000 REL, Statistikaamet 2017, Statistikaamet 2021	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvav : + 1% ja enam • Stabiilne ja mõõdukalt kahanev: muutus 0 ja kuni –10% • Kahanev: kahanemine üle 10%
2.	Vanusrühma 0–14 %, 2017 (laste osatähtsus)	Vanusrühma 0–14 %, 2017 (laste osatähtsus) Vanusrühma 0–14 %, 2021 (laste osatähtsus)	Statistikaamet 2017 Statistikaamet 2021	<ul style="list-style-type: none"> • Uuritavate asulate keskmine ja üle (16,77%, 2017) • Alla keskmise • Lapsed puuduvad • Uuritavate asulate keskmine ja üle (17,98%, 2021) • Alla keskmise • Lapsed puuduvad

¹ Uuringu andmetabel sisaldab ka täiendavaid andmetulpsid, mille põhjal tüüpe arvutatud ei ole. Antud tulpsid käesolevas ülevaates eraldi välja ei tooda. Andmetabelis on vajadusel lisatud info, mis aastast andmed pärinevad.

Teemaplokk	Võtmetunnus (2019)	Võtmetunnus (2021)	Alamtüübi tunnuse klassid (2019)	Alamtüübi tunnuse klassid (2021)	Andmetabelis alamtüübi nimi
1. Rahvastiku sotsiaal-majanduslik olukord	<p>Asula elanike keskmine brutotulu (EUR, 2017)</p> <p>Töötavate osatähtsus tööelistest elanikest vanuses 15–64 (% , 2011)</p> <p>Juhtide osatähtsus tööelistest elanikest (% , 2011)</p> <p>Kõrgharitute osatähtsus 15+ elanike seas (% , 2011)</p>	<p>Keskmine brutotulu (EUR; 2021 I kv)</p> <p>Töötavate osatähtsus tööelistest elanikest vanuses 15–64 (% , 2021)</p> <p>Juhid või tippspetsialistid (% , 2021)</p> <p>Kõrgharitute osatähtsus 15+ elanike seas (% , 2021)</p>	<p>Tunnuse klassid on võetud uuritavate asulate keskmise järgi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Brutotulu keskmine (1077 eur) ja üle keskmise; brutotulu alla keskmise - Töötavate elanike osatähtsuse keskmine (56,5%) ja enam; osatähtsus alla keskmise - Juhtide osatähtsus keskmine (12,8%) ja enam; osatähtsus alla keskmise - Kõrgharitute osatähtsus keskmine (19%) ja enam, osatähtsus alla keskmise 	<p>Tunnuse klassid on võetud uuritavate asulate keskmise järgi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Brutotulu keskmine ja üle selle (1261 eur, 2021); alla keskmise (1261 eur, 2021) - Töötavate elanike osatähtsus keskmine (69,2%) ja enam; alla keskmise (69,2%) - Juhtide ja tippspetsialistide osatähtsus keskmine (17,6%) ja enam; alla keskmise (17,6%) - Kõrgharitute osatähtsus Keskmine (25,5%) ja enam; alla keskmise (25,5%) 	<p>Tüüp brutotulu järgi (2017); Tüüp brutotulu järgi (2021)</p> <p>Tüüp töötavate tööeliste % järgi (2011); Tüüp töötavate tööeliste % järgi (2021)</p> <p>Tüüp juhtide % järgi (2011); Tüüp juhtide/ tippspetsialistide % järgi (2021)</p> <p>Tüüp kõrghariduse % järgi (2011); Tüüp kõrghariduse % järgi (2021)</p>

Teemaplokk	Võtmetunnus (2019)	Võtmetunnus (2021)	Alamtüübi tunnuse klassid (2019)	Alamtüübi tunnuse klassid (2021)	Andmetabelis alamtüübi nimi
			<ul style="list-style-type: none"> - väga kõrge staatus (kõik võtmenäitajad on üle keskmise) - kõrge staatus (enamus võtmenäitajaid on üle keskmise) - keskmine staatus (võrdselt nii üle kui alla keskmise näitajaid) - keskmisest madalam staatus (valdav osa või kõik võtmenäitajad on alla keskmise) 		<p>Tüüp rahvastiku sots.maj. järgi (2019)</p> <p>Tüüp rahvastiku sots.maj järgi (2021)</p>
2. Ettevõtlus	Mikro-ja väike-ettevõtteid elaniku kohta (2017)	Mikro-ja väike-ettevõtteid elaniku kohta (2021)	<ul style="list-style-type: none"> - Erineva suurusega ettevõtted (asulas on nii mikro- ja väikeettevõtteid, keskmisi ja suuri ettevõtteid) - Keskmiselt (0,13) ja enam mikro-ja väikeettevõtteid (keskmised ja suurettevõtted puuduvad) - Alla keskmise mikro-ja väikeettevõtteid (keskmised ja suurettevõtted puuduvad) - Ettevõtlus puudub 		Tüüp ettevõtluse järgi (2017)
	Keskmi ja suurettevõtteid elanike kohta (2017)	Keskmi ja suurettevõtteid elanike kohta (2021)			Tüüp ettevõtluse järgi (2021)
3. Elamufond	Muu väikeelamu (REL 2011) Ühepereelamu (REL 2011) Korterelamute % (REL 2011)	Muu elamu (2021) Ühepereelamu (2021) Korterelamute % (2021)	<ul style="list-style-type: none"> - Korterelamud puuduvad (asulas vaid eramud või väikeelamud) - Valdavalt eramud ja väikeelamud, madal korterelamute % (kuni 10%) - Valdavalt eramud ja väikeelamud, mõõdukas korterelamute % (10-30%) 		Tüüp elamuliigi järgi

Teemaplokk	Võtmetunnus (2019)	Võtmetunnus (2021)	Alamtüübi tunnuse klassid (2019)	Alamtüübi tunnuse klassid (2021)	Andmetabelis alamtüübi nimi
			- Kõrge ja väga kõrge korterelamute % (31% ja enam)		
	Eluruumid ehitatud 1961–2000 % (2017)	Eluruumid ehitatud 1961–2000 % (2021)	- 1961–2000 ehitatud eluruumid puuduvad - Kuni 30% eluruumidest ehitatud 1961–2000 - 30–49% eluruumidest ehitatud 1961–2000 50% ja enam eluruumidest ehitatud 1961–2000		Tüüp ehitusaasta järgi (1961–2000)
4. Tööränne	Pendelränne intensiivsus kandist peamisse sihtkohta % (2014)	Peamise töörände sihtkohas töötavate osatähtsus, % (2021)	- tööränne on alla 20% - tööränne on 20–39% - tööränne on 40–59% - tööränne on 60% ja enam		Tüüp töörände järgi
5. Kujunenud tõmbekohad	Kihelkonnakeskus Õigeusukogudus Kolhoosi/sovhoosi keskus (1986. aastaks ²)	-	- Kihelkonnakeskus - Kolhoosikeskus Kihelkonna-kolhoosikeskus		Tüüp ajaloolise tausta järgi
	- Vallakeskus 2017 - Vallakeskus 2018		- Ei ole vallakeskus - Reformieelne vallakeskus - Reformijärgne vallakeskus		Tüüp halduskeskuse järgi

² Käsitletud on asulate ajaloolist tausta, mis on oluliselt mõjutanud asula välisilmet. Kihelkonnakeskused on määratud kihelkonnakirikute paiknemise järgi. Kuna teatud osa Eestist katavad kihelkonnakirikute asemel õigeusukirikud, on antud rühma arvatud ka tegutseva õigeusukogudusega asulad.

4. Andmetabelis kasutatud lühendid ja koodid

Uuringu andmetabelis on kasutatud vajadusel järgmisi lühendeid ja koode:

999999 – andmed puuduvad

888888 – andmeid ei väljastata andmekaitse eesmärgil

n/a – väärtust ei ole võimalik määrata (nt leitavatel tunnustel, alamtüüpidel)

TPK 2014 – uuring „Toimepiirkondade määramine“, Statistikaamet 2014

KEK – kolhoosidevaheline ehituskontor

EPT – Eesti Põllumajandustehnika